

بررسی عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر میزان اعتماد اجتماعی (مورد مطالعه: دانشجویان دختر دانشگاه پیام‌نور شهر آبدانان)

جابر مولایی^۱، علی رنجبریان^۲، سید علی سیدی^۳ و سید علی‌اکبر حسینی^۴

تاریخ وصول: ۹۴/۱۰/۱۰

تاریخ پذیرش: ۹۵/۴/۲۷

چکیده:

اعتمادسازی و افزایش اعتماد، عامل مهمی در زمینه‌سازی و ایجاد فضای مناسب برای تربیت و پرورش سرمایه‌ی انسانی است و مهم‌تر از آن در حفظ میراث انسانی کشور، امری انکارناپذیر است. این پژوهش با رویکردی جامعه‌شناختی، میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان دختر پیام‌نور آبدانان را بررسی می‌کند. داده‌های این پژوهش با روش پیمایشی از نمونه‌ای با حجم ۲۵۳ نفر از جمعیت ۷۴۸ نفری دانشجویان دختر دانشگاه پیام‌نور شهر آبدانان جمع‌آوری شده است. روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای است. نتایج بررسی نشان داد که بین پایگاه اقتصادی - اجتماعی خانواده، رضایت از زندگی، دگرخواهی، احساس امنیت اجتماعی، اعتقادات دینی، مقبولیت اجتماعی و میزان اعتماد اجتماعی رابطه وجود دارد. متغیرهای مستقل ۵۲ درصد از تغییرات میزان اعتماد اجتماعی را تبیین کرده‌اند. به‌طور کلی نتایج نشان می‌دهد که میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان دختر دانشگاه پیام‌نور آبدانان متوسط رو به پایین است.

مفاهیم کلیدی: دانشجویان دختر، پیام‌نور آبدانان، اعتماد اجتماعی

^۱ مربی گروه علوم اجتماعی دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران (نویسنده‌ی مسئول)، صندوق پستی: ۳۶۹۷-

۱۹۳۹۵ jabermolaii@yahoo.com

^۲ کارشناس ارشد علوم سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خرم‌آباد aliranjbareyan@gmail.com

^۳ کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دزفول ali_sa329@yahoo.com

^۴ کارشناس ارشد علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر a_ah1351@yahoo.com

مقدمه و بیان مسأله

انسان موجودی اجتماعی است و برای زندگی در جامعه، نیاز به ارتباط با انسان‌های دیگر دارد. امروزه در همه‌ی جوامع اعم از توسعه‌یافته و یا در حال توسعه، شاهد گسترش ارتباطات اجتماعی هستیم. با توجه به این که توسعه‌ی ارتباطات فواصل زمانی و مکانی را در نوردیده و امکان برقراری روابط متقابل را به افراد، گروه‌ها و سازمان‌های مختلف داده است، لزوم اعتماد افراد به یکدیگر بیش از پیش احساس می‌شود. اعتماد، شالوده‌ی زندگی و بی‌اعتمادی، سرچشمه‌ی بسیاری از گرفتاری و نابسامانی‌ها است. بی‌ثباتی سیاسی، نارضایتی عمومی، رواج دروغ و نادرستی و در کل عدم رعایت اخلاق در جامعه ناشی از بی‌اعتمادی است. اگر مردم به ورطه‌ی دورویی و چند شخصیتی شدن سوق می‌یابند، به خاطر این است که اعتقاد و اعتماد عمومی تنزل یافته، و آن‌ها دچار سرخوردگی از مقوله‌ی اعتماد گشته و مبادرت به انجام چنین اعمالی می‌نمایند (امیرکافی، ۱۳۷۵: ۲). اعتماد عبارت است از تمایل فرد به قبول ریسک در یک موقعیت اجتماعی که این تمایل مبتنی بر حس اطمینان به این است که دیگران به گونه‌ای که انتظار می‌رود عمل نموده و شیوه‌ای حمایت‌کننده در پیش خواهند گرفت (شارع‌پور، ۱۳۸۳: ۷۲). گیدنز اعتماد را عامل احساس امنیت وجودی می‌داند که موجود انسانی منفرد را در نقل و انتقال‌ها در بحران و در حال هوای آکنده از خطرهای احتمالی قوت قلب می‌بخشد و به پیش می‌برد (گیدنز، ۱۳۸۷: ۶۳). او هم‌چنین اعتماد را از عناصر و مؤلفه‌های اصلی مدرنیته می‌داند و معتقد است که چهار زمینه‌ی اجتماع محلی، سنت و کیهان‌شناسی مذهبی بر فرهنگ‌های پیش از مدرن تسلط دارند، حال آن‌که در دوران مدرن اعتماد به نظام‌های انتزاعی و نمادها و نظام‌های کارشناسی جای این نوع اعتماد را گرفته است (همان: ۱۲۰). یکی از اساسی‌ترین مسائلی که جوامع امروزی با آن مواجه‌اند اعتماد اجتماعی است؛ به طوری که بشر امروزین بدون اعتماد اجتماعی تا حد زیادی قادر به حیات اجتماعی نیست. در واقع زندگی انسان، بدون احساس اعتماد اجتماعی تحمل‌ناپذیر خواهد بود. این امر ممکن است باعث از هم پاشیدگی فرد و نابودی شود. اعتماد به‌عنوان یکی از ارکان تشکیل‌دهنده‌ی مفهوم سرمایه‌ی اجتماعی یکی از مفاهیم کلیدی جامعه‌شناسی است (شارع‌پور، ۱۳۸۳: ۷۱). اعتمادسازی و افزایش اعتماد به‌عنوان عامل مهمی در زمینه‌سازی و ایجاد فضای لازم برای تربیت و پرورش سرمایه‌ی انسانی و مهم‌تر از آن حفظ میراث انسانی در کشور امری انکارناپذیر است. دانشجویان هر کشور از مهم‌ترین سرمایه‌های آن کشور به‌شمار می‌روند، سرمایه‌هایی که شاید ده‌ها سال لازم است هزینه‌ی شود تا مجدداً ایجاد شوند. اصولاً میزان

تحصیلات دانشگاهی، تعداد دانشگاه‌ها و دانشگاهیان همواره به‌عنوان شاخصی برای ارزیابی سطح فرهنگ و توسعه‌ی هر مملکتی تلقی می‌شود. شناخت میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان می‌تواند برنامه‌ریزان را در روند بهبود اعتماد اجتماعی آنان یاری رساند. بدون شک بالا بودن میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان باعث بالا بردن کیفیت آموزشی و انتقال اعتماد به نسل‌های دیگر و باز تولید اعتماد اجتماعی در جامعه می‌شود. اما پایین بودن اعتماد اجتماعی دانشجویان می‌تواند نتایج عکس به دنبال داشته باشد (ذوالفقاری، ۱۳۹۲: ۲۳۲). هم‌چنین کاهش اعتماد اجتماعی باعث می‌شود به‌طور روزافزونی از فعالیت و مشارکت دانشجویان در ابعاد مختلف جامعه کاسته شود و به سمت طرد بیش‌تر آن‌ها از جامعه منتهی می‌شود. با توجه به مباحث مطروحه در نظریه‌ی لرنر^۱ جامعه‌ی ما جامعه‌ای در حال گذر است و به نوعی، ناستواری و درهم ریختگی در جامعه رواج دارد که اکنون نه آن هنجارها و اعتماد سنتی و گذشته، کارایی خود را حفظ کرده‌اند و نه هنجارها و شیوه‌های اعتماد مدرن، توانسته‌اند بخوبی جای هنجارها و اعتماد سنتی را پر کنند. در نتیجه شرایطی به وجود می‌آید که در جامعه‌ی دیگر نه آن هنجارها و الزام‌های گذشته وجود دارد و نه هنجارها و الزام‌های مدرن به وجود آمده است (فیروزآبادی، ۱۳۸۹: ۸۶). در چنین شرایطی جامعه دچار آنومی اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی مانند: خودکشی، اعتیاد، بی‌اعتمادی و ... می‌شود. شناخت میزان اعتماد اجتماعی و عوامل تأثیرگذار بر آن به‌عنوان یکی از پارامترهای نرم‌افزاری، توسعه نقش به‌سزایی در توسعه‌ی اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی خواهند داشت. باید خاطر نشان ساخت اگر منابع مادی فراوانی در جامعه موجود باشد، ولی میزان اعتماد مردم در آن جامعه پایین باشد نوعی انفعال‌گرایی در مردم به وجود می‌آید که این امر به نوبه‌ی خود، ضد توسعه قلمداد می‌شود. پرسش‌های اساسی این است که میزان اعتماد در بین دانشجویان چگونه است؟ متغیرهای تأثیرگذار بر اعتماد چه چیزهایی هستند و یا به عبارت دیگر، اعتماد تابع چه متغیرهایی است. کدام عامل جامعه‌شناختی در میزان اعتماد نقشی اساسی را ایفا می‌کند؟ به بیان دیگر در تعیین میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان دختر سهم و نقش هر کدام از عوامل تا چه حد است؟ بنابراین پژوهش حاضر با عنوان بررسی عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر اعتماد اجتماعی دانشجویان دختر دانشگاه پیام‌نور شهر آبدانان تدوین شده است.

^۱ Lerner

پیشینه پژوهش

الف) تحقیقات داخلی

کتابی و همکاران (۱۳۸۹)، در پژوهشی با عنوان: سنجش اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در مراکز شهرستان‌های چهار محال و بختیاری، با استفاده از روش پیمایشی انجام شده است. به این نتیجه رسیده‌اند که متغیرهای احساس امنیت، میزان دینداری، ارزش‌های اخلاقی، عملکرد دولت و قانون‌گرایی بر اعتماد اجتماعی، تأثیرگذار بوده است و هم‌چنین اعتماد اجتماعی افراد مورد مطالعه در حد متوسط و پایین‌تر از حد متوسط بوده است (کتابی و همکاران، ۱۳۸۹).

وثوقی و آرام (۱۳۸۸)، در پژوهشی با عنوان: بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهر خلخال، که در بین زنان و مردان ۱۶ سال به بالای ساکن این شهر با روش پیمایشی و ابزار پرسشنامه انجام شده به این نتیجه رسیده‌اند که متغیرهای سن، احساس امنیت، رضایت از زندگی و ارزش‌های مشترک بر میزان اعتماد اجتماعی زنان و مردان تأثیر گذارند. هم‌چنین بین پایگاه اقتصادی و اجتماعی و اعتماد اجتماعی رابطه‌ای نبوده است (وثوقی و آرام، ۱۳۸۸).

معیدفر و جهانگیری (۱۳۸۸)، در پژوهشی با عنوان: اعتماد اجتماعی تعمیم‌یافته و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن در شهر ارومیه، به این نتایج رسیده‌اند که متغیرهای تعاملات اظهاری، تعهد اجتماعی، دگرخواهی، مقبولیت اجتماعی و احساس امنیت بر روی اعتماد اجتماعی تأثیر می‌گذارند (معیدفر و جهانگیری، ۱۳۸۸).

در پژوهشی که محسنی تبریزی و شیرعلی (۱۳۸۸)، با عنوان: عوامل مؤثر بر اعتماد اجتماعی دانشجویان ایرانی خارج از کشور؛ مورد پژوهش: دانشگاه‌های کشور آلمان، که با روش پیمایشی انجام داده‌اند به این نتایج دست یافته‌اند: که متغیرهای بهبود وضعیت تحصیلی، افزایش تعداد سفر به ایران، وضعیت اجتماعی - اقتصادی، میزان نارضایتی و مدت اقامت در خارج از کشور پاسخ‌گویان بر میزان اعتماد اجتماعی آنان تأثیرگذار هستند (محسنی تبریزی و شیرعلی، ۱۳۸۸).

ب) تحقیقات خارجی

جوهانسون و دیگران^۱ (۲۰۰۹)، تحقیقی با عنوان: اعتماد و مذهب: شواهد تجربی از مناطق روستایی در بنگلادش، انجام دادند. جامعه‌ی آماری این تحقیق دو گروه از پیروان

^۱ Johansson & et al

مذهبی این مناطق یعنی مسلمان و هندوها بودند که یکی در اکثریت (مسلمان) و دیگری در اقلیت (هندوها) بود. از نتایج این تحقیق این بود که هر گروه از پیروان مذهبی بیشتر به هم‌مذهبی‌های خود اعتماد داشتند یعنی مسلمانان به مسلمانان و هندوها به هندوها (جوهانسون و دیگران، ۲۰۰۹).

تحقیقی با عنوان: بررسی ابعاد اعتماد به پلیس در بین جوانان شیکاگو، جهت تعیین میزان اعتماد جوانان شیکاگویی به پلیس توسط جیمز فلکسون^۱ (۲۰۰۹)، بررسی شده است. در این تحقیق، رابطه‌ی بین اعتماد جوانان و پلیس، گرایش‌ها، عقاید، تجارب، رفتارها و پیش‌زمینه‌ها مورد ارزیابی قرار گرفته است. با تکیه بر نتایج تحقیق، اعتماد به پلیس یک مفهوم چندبعدی است و رابطه‌ی بین تجارب مختلف، اعتماد، شواهد منفی و نامتقارن بین پلیس و شهروندان مشاهده شده است (فلکسون، ۲۰۰۹).

بررسی میزان مسئولیت‌پذیری و اعتماد به سازمان‌ها بر اساس برخی متغیرها، عنوان تحقیقی است که توسط کورسون اقلی^۲ (۲۰۰۹)، در شهر دنیزلی ترکیه به انجام رسیده است. هدف از این تحقیق، بررسی اعتماد به سازمان‌ها بر اساس برخی متغیرهای زمینه‌ای در بین معلمان است. نتایج نشان داد از نظر تجربه‌ی معلمان در میزان اعتماد به سازمان‌ها، تفاوت زیادی وجود دارد (اقلی، ۲۰۰۹).

چهارچوب نظری پژوهش

زتومکا^۳ با طرح این موضوع که دیدگاه فرهنگ‌گرا جامعه‌بالقوه و پویا را به اتحاد و جمع منافع تقلیل نمی‌دهد بلکه آن را به منزله‌ی یک اجتماع اخلاقی مورد توجه قرار می‌دهد، می‌گوید: اجتماع اخلاقی، کمتر با سازمان رسمی سر و کار دارد بلکه با احساس تعلق، اعتماد، مسئولیت و احساس وظیفه نسبت به دیگرانی که با آنها ارزش‌ها، منافع و هدف‌های مشترک دارد سر و کار دارد. اجتماع اخلاقی، شیوه‌ی خاص ارتباط داشتن با دیگران است که آن را به صورت ما تعریف کرده‌اند. مقوله‌ی «ما» با سه الزام اخلاقی اعتماد، وفاداری و اشتراک مساعی با دیگران تعریف می‌شود. مطابق با این تفسیر، در اجتماع اخلاقی سه مؤلفه‌ی اصلی وجود دارد که اولین آن اعتماد، یعنی انتظار عمل صادقانه از دیگران نسبت به خودمان داشتن است. دومین آن وفاداری، یعنی التزام به عدم

¹ Flexon

² Kursunoglu

³ Sztompka

نقض اعتماد نسبت به کسانی است که به ما اعتماد کرده‌اند و برای انجام وظایف، به واسطه‌ی اعتماد شخصی ایشان، پیش قدم شده‌اند. سومین مؤلفه‌ی آن تجانس، یعنی توجه به منافع دیگران و آمادگی انجام وظیفه کردن از طرف دیگران است، حتی اگر انجام آن وظیفه با منافع شخصی ما در تعارض باشد (ازکیا، ۱۳۹۲: ۲۸۴).

گیدنز^۱ در این خصوص که باورداشت‌های مذهبی چگونه زمینه‌ی اعتماد را فراهم می‌کنند، می‌گوید دین‌ها می‌توانند میانجی سازمان‌بخش اعتماد باشند. همچنین باورداشت‌های مذهبی مهم‌ترین کارشان این است که معمولاً به تجربه‌ی رویدادها و موقعیت‌ها اعتماد تزریق می‌کنند و چارچوبی را فراهم می‌سازند که در آن، این رویدادها و موقعیت‌ها را می‌توان تبیین کرد و در برابر آن‌ها واکنش نشان داد (گیدنز، ۱۳۸۷: ۱۲۲).

وی اعتماد بنیادی را در قالب اعتماد و امنیت وجودی مورد توجه قرار می‌دهد. به نظر او امنیت وجودی اطمینانی است که بیش‌تر آدم‌ها به تداوم تشخیص هویت خود و دوام محیط‌های اجتماعی و مادی کنش در اطراف خود دارند (گیدنز، ۱۳۷۸: ۱۱۰). از دیدگاه گیدنز ارتباط ناب منوط به اعتماد متقابل است و اعتماد متقابل نیز به نوبه‌ی خود رابطه‌ی نزدیک با خودمانی شدن دارد. وجود هر نوع تهدید به موازات خود، بی‌اعتمادی را افزایش می‌دهد و این عامل نیز کناره‌گیری از تعاملات اجتماعی را موجب می‌شود. هنگامی که افراد با محیط‌های تهدیدکننده مواجه هستند، ممکن است واکنش‌های مختلفی از خود نشان دهند از جمله: عدم اطمینان به دیگران، دوری جستن از مکان‌های خاص، اخذ تدابیر حفاظتی، تغییر فعالیت‌های روزمره، کاهش مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و ... (چلبی، ۱۳۸۳: ۹).

از نظر فوکویاما^۲ در میان عناصری که در جامعه اعتماد اجتماعی را به وجود می‌آورند و یا آن را تقویت می‌کنند نقش دین و مذهب دارای اهمیت است. به اعتقاد وبر مذهب می‌تواند شبکه‌ی اعتماد در بین افراد ایجاد کند که برای روابط تجاری و معادله‌ی اقتصادی نیز ضروری می‌باشد (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۵۳).

از نظر تونیس^۳ روابط مبتنی بر اعتماد تنها در اجتماع وجود دارد به نظر او اعتماد به طور مصنوعی ایجاد نمی‌گردد، اعتماد مبنای انسجام اجتماعی است و ارزش‌های دینی و

^۱ Giddens

^۲ Fukuyama

^۳ Toennies

اخلاقی، آن را تقویت می‌کنند که به نوبه‌ی خود روابط را تسهیل می‌کند. در مقابل، افراد خود محور و حسابگر مدرن، نمی‌توانند مورد اعتماد قرار گیرند (میزتال، ۱۳۸۰: ۵۹).

از نظر اینگلهارت^۱، اعتماد اجتماعی واقعیتی اجتماعی - فرهنگی است که ریشه در زمینه‌ها و تجارب اجتماعی تاریخی یک جامعه دارد. زمانی که در یک جامعه، فرهنگ اعتماد ظهور می‌یابد و در نظام هنجاری جامعه ریشه می‌دواند، به اصل توانمندی تبدیل می‌شود که آثار و کارکردهای زیادی را در سطوح مختلف از خود به جای می‌گذارد. اعتماد به یکدیگر بخشی از نشانگان فرهنگی پایدار است که به بقای دموکراسی منجر می‌شود (اینگلهارت، ۱۳۷۳: ۳۶). سطوح نسبتاً پایین انتشار رضایت و اعتماد، موجب می‌شود که شخص، به احتمال زیاد نظام ساختار موجود را نپذیرفته و دچار حالت آنومی یا بیگانگی اجتماعی بشود. رضایت از زندگی، رضایت اجتماعی، فضای باز ارتباطات اجتماعی، حمایت از نظم اجتماعی و در نهایت اعتماد به یکدیگر، همگی به هم وابسته بوده و نشانه‌های نگرش مثبت نسبت به جهانی که شخص در آن زندگی می‌کند را تشکیل می‌دهند. جالب‌تر از همه، این واقعیت است که به نظر می‌رسد این نشانگان با بقای نهادهای اجتماعی رابطه دارد. هم‌چنین این نشانگان، با سطوح اقتصادی یک کشور در ارتباط نزدیکند و کشورهای توسعه‌یافته از لحاظ رضایت اجتماعی، اعتماد به یکدیگر و دیگر عناصر این نشانگان، در سطوح بسیار بالایی قرار دارند (قدیمی، ۱۳۸۳: ۸۸).

از نظر هابز و توکویل^۲ اعتماد، پایه‌ی اساسی نظم اجتماعی می‌باشد، اعتماد تنش‌ها را کاهش داده و انسجام را افزایش می‌دهد. آنچه که باعث اعتماد مردم به یکدیگر می‌شود احساس امنیت است (شارع‌پور، ۱۳۸۳: ۷۳).

پاتنام^۳ اعتماد را به‌عنوان یک ویژگی فردی می‌نگرد و میزان اعتماد افراد را با وضعیت پایگاه اجتماعی، میزان تحصیل، میزان درآمد و تجارب شخصی آنها مرتبط می‌داند. در عین حال، وی اعتماد را مهم‌ترین مؤلفه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی می‌داند و بر آن است که «همکاری و تعاون داوطلبانه در جایی که ذخیره‌ای اساسی از سرمایه‌ی اجتماعی در قالب قواعد مبادله و شبکه‌هایی از تعهد مدنی وجود داشته باشد به آسانی صورت می‌گیرد» (پاتنام، ۱۹۹۳: ۱۶۷).

^۱ Inglehart

^۲ Toqueville

^۳ Putnam

فرضیات پژوهش

- ۱- بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی خانواده و اعتماد اجتماعی دانشجویان رابطه وجود دارد.
- ۲- بین میزان رضایت از زندگی و اعتماد اجتماعی دانشجویان رابطه وجود دارد.
- ۳- بین دگرخواهی (نوع دوستی) و اعتماد اجتماعی دانشجویان رابطه وجود دارد.
- ۴- بین احساس امنیت اجتماعی و اعتماد اجتماعی دانشجویان رابطه وجود دارد.
- ۵- بین اعتقادات دینی و اعتماد اجتماعی دانشجویان رابطه وجود دارد.
- ۶- بین مقبولیت اجتماعی و اعتماد اجتماعی دانشجویان رابطه وجود دارد.

روش شناسی پژوهش

روش تحقیق حاضر از نوع پیمایشی است و تکنیک به کار گرفته شده، پرسشنامه بوده است که از شیوه‌ی نمونه‌گیری تصادفی - طبقه‌ای استفاده شده است. جمعیت آماری دانشجویان دختر دانشگاه پیام‌نور شهر آبدانان است که تعداد آنها در نیمسال دوم تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۲، ۷۴۸ نفر بود. در این پژوهش برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است. بر این اساس، نمونه‌ی آماری ۲۵۳ نفر از دانشجویان دختر تعیین شد، پرسشنامه‌ی پژوهش بر مبنای مقیاس لیکرت طراحی شد. شایان ذکر است که پرسشنامه با استفاده از منابع موجود و نظرخواهی از افراد متخصص (اعتبار صوری)، تدوین گردید. پایایی سؤال‌های پرسشنامه نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ مشخص شده است.

جدول ۱: ضرایب آلفای کرونباخ بدست آمده برای متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش

متغیر	تعداد گویه‌ها	ضریب آلفای کرونباخ
اعتماد اجتماعی	۲۰	۰/۷۷
پایگاه اقتصادی - اجتماعی خانواده	۴	۰/۷۹
رضایت از زندگی	۱۰	۰/۷۰
دگرخواهی (نوع دوستی)	۵	۰/۸۱
احساس امنیت اجتماعی	۸	۰/۶۹
اعتقادات دینی	۱۰	۰/۷۵
مقبولیت اجتماعی	۷	۰/۶۸

یافته‌های توصیفی

نتایج جداول یک‌بعدی به‌صورت خلاصه در ذیل بیان می‌گردد:

- ۵۰ درصد از پاسخگویان بین سنین ۱۷-۲۲ سال، ۴۱/۳ درصد از پاسخگویان بین سنین ۱۸-۲۸ سال، ۷/۴ درصد از پاسخگویان بین سنین ۲۹-۳۴ سال، ۱/۲ درصد از پاسخگویان بین سنین ۳۵-۴۰ سال، ۲/۸ درصد از پاسخگویان بین سنین ۴۱-۴۶ سال بودند.

- محل سکونت ۷۴ درصد پاسخگویان شهری و ۲۶ درصد آنان روستایی بودند.
- پایگاه اجتماعی - اقتصادی خانواده ۱۶/۵ درصد از پاسخگویان در حد بالا، ۵۲/۸ درصد در حد متوسط و ۳۰/۷ درصد در حد پایین است.
- میزان رضایت از زندگی در بین ۱۳/۴ درصد پاسخگویان در حد بالا، ۳۳/۵ در حد متوسط و ۵۳/۱ در حد پایین است.
- دگرخواهی (نوع‌دوستی) ۹ درصد پاسخگویان در حد بالا، ۶۹/۷ درصد در حد متوسط و ۲۱/۳ درصد در حد پایین است.
- احساس امنیت اجتماعی، ۴۲/۵ درصد از پاسخگویان در حد بالا، ۴۰/۶ درصد در حد متوسط و ۱۶/۹ درصد در حد پایین است.
- اعتقادات دینی در بین ۴۳/۷ درصد پاسخگویان در حد بالا، ۱۵/۴ در حد متوسط و ۴۰/۹ در حد پایین است.
- مقبولیت اجتماعی ۷۲/۴ درصد از پاسخگویان در حد بالا، ۱۸/۹ درصد در حد متوسط و ۸/۷ درصد در حد پایین است.

جدول ۲: میزان اعتماد اجتماعی در بین پاسخگویان

سطوح یا گزینه‌ها			متغیر
بالا	متوسط	پایین	اعتماد اجتماعی
۸/۳	۴۰/۹	۵۰/۸	

نتایج حاصل از جدول ۲ نشان می‌دهد که اعتماد اجتماعی ۸/۳ درصد پاسخگویان در حد بالا، ۴۰/۹ درصد در حد متوسط و ۵۰/۸ درصد در حد پایین است.

یافته‌های استنباطی

فرضیه‌ی اول:

- بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی خانواده و اعتماد اجتماعی دانشجویان رابطه وجود دارد.

جدول ۳: بررسی رابطه‌ی بین پایگاه اجتماعی - اقتصادی خانواده و اعتماد اجتماعی دانشجویان

نوع آزمون	ضریب پیرسون	سطح معناداری
پیرسون	۰/۳۴۲	۰/۰۰

برای نشان دادن چگونگی رابطه‌ی پایگاه اجتماعی - اقتصادی خانواده و اعتماد اجتماعی دانشجویان، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده که نتایج حاصل در جدول ۳ آورده شده است. با توجه به این که سطح معناداری آزمون کمتر از ۰/۰۵ است، می‌توان گفت بین دو متغیر رابطه‌ی معناداری وجود دارد. از طرفی مقدار آزمون بدست آمده (۰/۳۴۲) نشان‌دهنده‌ی رابطه‌ی مستقیم (مثبت) و نسبتاً پایینی بین دو متغیر است بدین ترتیب با افزایش پایگاه اجتماعی - اقتصادی خانواده، اعتماد اجتماعی دانشجویان به نسبت ضعیفی بالا می‌رود و بالعکس.

فرضیه‌ی دوم:

- بین میزان رضایت از زندگی و اعتماد اجتماعی دانشجویان رابطه وجود دارد.

جدول ۴: بررسی رابطه‌ی بین میزان رضایت از زندگی و اعتماد اجتماعی دانشجویان

نوع آزمون	ضریب پیرسون	سطح معناداری
پیرسون	۰/۳۲۶	۰/۰۰

برای نشان دادن چگونگی رابطه‌ی بین میزان رضایت از زندگی و اعتماد اجتماعی دانشجویان، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده که نتایج حاصل در جدول ۴ نمایان است. با توجه به اینکه سطح معناداری آزمون کمتر از ۰/۰۵ است، می‌توان گفت بین دو متغیر رابطه‌ی معناداری وجود دارد. از طرفی مقدار آزمون به دست آمده (۰/۳۲۶) نشان‌دهنده‌ی رابطه‌ی مستقیم (مثبت) بین دو متغیر است، بدین ترتیب با افزایش میزان رضایت از زندگی، اعتماد اجتماعی دانشجویان بالا می‌رود و بالعکس.

فرضیه‌ی سوم:

- بین دگرخواهی (نوع دوستی) و اعتماد اجتماعی دانشجویان رابطه وجود دارد.

جدول ۵: بررسی رابطه‌ی بین دگرخواهی (نوع دوستی) و اعتماد اجتماعی دانشجویان

نوع آزمون	ضریب پیرسون	سطح معناداری
پیرسون	۰/۲۹۳	۰/۰۰

برای نشان دادن چگونگی رابطه‌ی بین دگرخواهی (نوع دوستی) و اعتماد اجتماعی دانشجویان، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده که نتایج حاصل در جدول ۵ آورده شده است. با توجه به این که سطح معناداری آزمون کمتر از ۰/۰۵ است، می‌توان گفت بین دو متغیر رابطه‌ی معناداری وجود دارد. از طرفی مقدار آزمون به دست آمده (۰/۲۹۳) نشان‌دهنده‌ی رابطه‌ی مستقیم (مثبت) و نسبتاً پایینی بین دو متغیر است بدین ترتیب با افزایش دگرخواهی (نوع دوستی)، اعتماد اجتماعی دانشجویان به نسبت ضعیفی بالا می‌رود و بالعکس.

فرضیه‌ی چهارم:

- بین احساس امنیت اجتماعی و اعتماد اجتماعی دانشجویان رابطه وجود دارد.

جدول ۶: بررسی رابطه‌ی بین احساس امنیت اجتماعی و اعتماد اجتماعی دانشجویان

نوع آزمون	ضریب پیرسون	سطح معناداری
پیرسون	۰/۲۲۷	۰/۰۰

برای نشان دادن چگونگی رابطه‌ی بین احساس امنیت اجتماعی و اعتماد اجتماعی دانشجویان، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده که نتایج حاصل در جدول ۶ آورده شده است. با توجه به این که سطح معناداری آزمون کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، می‌توان گفت بین دو متغیر رابطه‌ی معناداری وجود دارد. از طرفی مقدار آزمون به دست آمده (۰/۲۲۷) نشان‌دهنده‌ی رابطه‌ی مستقیم (مثبت) بین دو متغیر است. بدین ترتیب با افزایش احساس امنیت اجتماعی، اعتماد اجتماعی دانشجویان بالا می‌رود و بالعکس.

فرضیه‌ی پنجم:

- بین اعتقادات دینی و اعتماد اجتماعی دانشجویان رابطه وجود دارد.

جدول ۷: بررسی رابطه‌ی بین اعتقادات دینی و اعتماد اجتماعی دانشجویان

نوع آزمون	ضریب پیرسون	سطح معناداری
پیرسون	۰/۶۵۰	۰/۰۰

برای نشان دادن چگونگی رابطه‌ی بین اعتقادات دینی و اعتماد اجتماعی دانشجویان، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده که نتایج حاصل در جدول ۷ آورده شده است. با توجه به این که سطح معناداری آزمون کمتر از ۰/۰۵ است، می‌توان گفت بین دو متغیر رابطه‌ی معناداری وجود دارد. از طرفی مقدار آزمون به دست آمده (۰/۶۵۰) نشان‌دهنده‌ی رابطه‌ی مستقیم (مثبت) بین دو متغیر است بدین ترتیب با افزایش اعتقادات دینی، اعتماد اجتماعی دانشجویان بالا می‌رود و بالعکس.

فرضیه‌ی ششم:

- بین مقبولیت اجتماعی و اعتماد اجتماعی دانشجویان رابطه وجود دارد.

جدول ۸: بررسی رابطه‌ی بین مقبولیت اجتماعی و اعتماد اجتماعی دانشجویان

نوع آزمون	ضریب پیرسون	سطح معناداری
پیرسون	۰/۱۸۷	۰/۰۰

برای نشان دادن چگونگی رابطه‌ی بین مقبولیت اجتماعی و اعتماد اجتماعی دانشجویان، از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده که نتایج حاصل در جدول ۸ آورده شده است. با توجه به این که سطح معناداری آزمون کمتر از ۰/۰۵ است، می‌توان گفت بین دو متغیر رابطه‌ی معناداری وجود دارد. از طرفی مقدار آزمون به دست آمده (۰/۱۸۷) نشان‌دهنده‌ی رابطه‌ی مثبت و نسبتاً پایینی بین دو متغیر است بدین ترتیب با افزایش مقبولیت اجتماعی، اعتماد اجتماعی دانشجویان به نسبت افزایش می‌یابد و بالعکس.

نتایج آزمون‌های استنباطی که پیش‌تر اشاره گردید، حاکی از این است که بین متغیرهای مستقل: پایگاه اجتماعی - اقتصادی خانواده، میزان رضایت از زندگی، دگرخواهی، احساس امنیت اجتماعی، اعتقادات دینی، مقبولیت اجتماعی و متغیر وابسته اعتماد اجتماعی رابطه وجود دارد. برای تعیین سهم اثر هر کدام از متغیرهای مستقل بر اعتماد اجتماعی دانشجویان از آزمون رگرسیون چند متغیره به روش همزمان^۱ استفاده شده است.

جدول ۹: ضرایب تعیین و همبستگی

مدل	ضریب همبستگی چندگانه R	ضریب تعیین R^2	ضریب تعیین تعدیل یافته R^2_{adj}
۱	۰/۷۲۵	۰/۵۲۶	۰/۵۱۴

با توجه به جدول فوق، مقدار ضریب همبستگی بین متغیرها ۰/۷۲۵ است که نشان می‌دهد بین مجموعه متغیرهای مستقل و متغیر وابسته‌ی تحقیق، همبستگی بالایی وجود دارد. هم‌چنین مقدار ضریب تعیین که برابر ۰/۵۲۶ می‌باشد نشان می‌دهد ۵۲ درصد تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل تحقیق تبیین شده است.

جدول ۱۰: تحلیل واریانس

مدل	مجموع مجذورات	درجه‌ی آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معناداری
رگرسیون	۵۲۱۳/۷۸۷	۶	۸۶۸/۹۶۴	۴۵/۵۹۵	۰/۰۰
باقیمانده	۴۷۰۷/۴۴۱	۲۴۷	۱۹/۰۵۸	-	-
جمع کل	۹۹۲۱/۲۲۸	۲۵۳	-	-	-

(۴۵/۵۹۵) در سطح خطای کوچک تر از ۰/۰۱، می‌توان نتیجه گرفت که F با توجه به معنادار بودن مقدار رگرسیون نیز معنادار بوده و بر داده‌ها برآزش دارد.

^۱ enter

جدول ۱۱: ضرایب رگرسیون

متغیر	مدل	ضریب رگرسیون	خطای استاندارد	Beta	t	سطح معناداری
مقدار ثابت		-۱۴/ ۸۸۵	۶/ ۲۵۷	-	-۲/ ۳۷۹	۰/۰۱۸
پایگاه اجتماعی - اقتصادی		۰/۲۲۸	۰/۰۷۳	۰/۱۴۲	۳/۱۴۶	۰/۰۰۲
رضایت از زندگی		۰/۴۸۰	۰/۱۳۶	۰/۱۶۴	۳/۵۴۰	۰/۰۰
دگرخواهی (نوع دوستی)		۰/۳۱۳	۰/۱۷۶	۰/۰۸۴	۱/۷۷۷	۰/۰۷۷
احساس امنیت اجتماعی		۰/۳۸۹	۰/۱۱۸	۰/۱۴۷	۳/۲۹۶	۰/۰۰۱
اعتقادات دینی		۰/۷۳۲	۰/۳۲۰	۰/۵۴۹	۱۱/۶۵۳	۰/۰۰
مقبولیت اجتماعی		-۱/۱۵۷	۰/۴۲۷	-۰/۱۲۰	-۲/۷۰۶	۰/۰۰۷

مقدار بتا استاندارد شده نشان می‌دهد که متغیر پایگاه اجتماعی - اقتصادی ۰/۱۴، متغیر رضایت از زندگی ۰/۱۶، متغیر دگرخواهی (نوع دوستی) ۰/۰۸۴، متغیر احساس امنیت اجتماعی ۰/۱۴، متغیر اعتقادات دینی ۰/۵۴ و متغیر مقبولیت اجتماعی ۰/۱۲ در تغییرات اعتماد اجتماعی مؤثر بوده‌اند.

نتیجه‌گیری

نقش اعتمادسازی و افزایش اعتماد به‌عنوان عامل مهمی در زمینه‌سازی و ایجاد فضای لازم برای تربیت و پرورش سرمایه‌ی انسانی و مهم‌تر از آن حفظ میراث انسانی در کشور امری انکارناپذیر است. یکی از فرضیه‌های این پژوهش رابطه‌ی بین اعتقادات دینی و میزان اعتماد اجتماعی بود که تأیید شد. از دیدگاه گیدنز دین‌ها می‌توانند میانجی سازمان بخش اعتماد باشند و باورداشت‌های مذهبی مهم‌ترین کارشان این است که معمولاً به تجربه‌ی رویدادها و موقعیت‌ها، اعتماد تزریق می‌کنند و چارچوبی را فراهم می‌سازند که در آن، این رویدادها و موقعیت‌ها را می‌توان تبیین کرد و در برابر آن‌ها واکنش نشان داد. از نظر تونیس اعتماد مبنای انسجام است و ارزش‌های دینی و اخلاقی آن را تقویت می‌کنند. به اعتقاد وبر مذهب می‌تواند شبکه‌ی اعتماد در بین افراد ایجاد کند. نتایج این فرضیه با پژوهش کتابی و همکاران (۱۳۸۹)، هم‌خوانی دارد. از دیگر فرضیه‌های پژوهش رابطه‌ی بین وضعیت پایگاه اجتماعی - اقتصادی و میزان اعتماد اجتماعی است که تأیید شده است. پاتنام اظهار می‌دارد اعتماد یک ویژگی فردی است و میزان اعتماد افراد به وضعیت پایگاه اجتماعی، میزان تحصیل، میزان درآمد و تجارب شخصی آن‌ها ارتباط دارد. نتایج این

فرضیه با پژوهش وثوقی و آرام (۱۳۸۸)، هم‌خوانی ندارد و با پژوهش محسنی تبریزی و شیرعلی (۱۳۸۸)، هم‌خوانی دارد. فرضیه‌ی دیگر پژوهش رابطه‌ی بین میزان رضایت از زندگی و اعتماد اجتماعی است که تأیید شده است. از دیدگاه اینگلههارت رضایت از زندگی، رضایت اجتماعی، فضای باز ارتباطات اجتماعی حمایت از نظم اجتماعی و در نهایت اعتماد به یکدیگر، همگی به هم وابسته هستند و کشورهای توسعه‌یافته از لحاظ رضایت اجتماعی، اعتماد به یکدیگر در سطوح بالایی قرار دارند. نتایج این فرضیه با پژوهش وثوقی و آرام (۱۳۸۸)، هم‌خوانی دارد.

فرضیه‌ی دیگر پژوهش رابطه‌ی بین احساس امنیت و اعتماد اجتماعی است که تأیید شده است. از دیدگاه گیدنز وجود هر نوع تهدید به موازات خود، بی‌اعتمادی را افزایش می‌دهد وقتی که افراد با محیط تهدیدکننده مواجه هستند، واکنش‌های مختلف نشان می‌دهند. مانند عدم اطمینان به دیگران، اخذ تدابیر حفاظتی، کاهش مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و ... مطابق نظر هابز و توکویل آنچه باعث اعتماد مردم به یکدیگر می‌شود، احساس امنیت است. نتایج این فرضیه با پژوهش کتابی و همکاران (۱۳۸۹)، معیدفر و جهانگیری (۱۳۸۸) و وثوقی و آرام (۱۳۸۸)، هم‌خوانی دارد.

فرضیه‌ی دیگر پژوهش، رابطه‌ی بین نوع‌دوستی (دگرخواهی) و اعتماد اجتماعی است که آن نیز تأیید شده است از دیدگاه زومکا اجتماع اخلاقی شیوه‌ی خاص ارتباط داشتن با دیگران است که آن را به صورت ما تعریف کرده‌اند. مقوله‌ی «ما» با سه الزام اخلاقی اعتماد، وفاداری و اشتراک مساعی با دیگران تعریف می‌شود. اعتماد، یعنی انتظار عمل صادقانه از دیگران نسبت به خودمان داشتن است. وفاداری، یعنی التزام به عدم نقض اعتماد نسبت به کسانی است که به ما اعتماد کرده‌اند و برای انجام وظایف، به واسطه‌ی اعتماد شخصی ایشان، پیش قدم شده‌اند. اشتراک مساعی (تجانس)، یعنی توجه به منافع دیگران و آمادگی انجام وظیفه کردن از طرف دیگران است، حتی اگر انجام آن وظیفه با منافع شخصی ما در تعارض باشد. نتایج این فرضیه با پژوهش معیدفر و جهانگیری (۱۳۸۸)، هم‌خوانی دارد.

فرضیه‌ی دیگر تحقیق رابطه‌ی بین مقبولیت اجتماعی و اعتماد اجتماعی است که تأیید شده است. در اجتماع اخلاقی سه مؤلفه وجود دارد از نظر اینگلههارت اعتماد به یکدیگر بخشی از نشانگان فرهنگی پایدار است که به بقای دموکراسی منجر می‌شود از دیدگاه زومکا اجتماع اخلاقی شیوه‌ی خاص ارتباط داشتن با دیگران است که آن را به

صورت ما تعریف کرده‌اند. نتایج این فرضیه با پژوهش معیدفر و جهانگیری (۱۳۸۸)، همخوانی دارد.

مهم‌ترین نتیجه‌ی تحقیق تعیین سهم تأثیر متغیرهای مستقل بر میزان اعتماد اجتماعی است. به طوری که این متغیرها ۰/۵۲ در تغییرات اعتماد اجتماعی را تعیین نمودند و ۰/۴۸ دیگر تغییرات مربوط به متغیرهای دیگری است که در این تحقیق به آنها پرداخته نشده است. به طور کلی نتیجه می‌گیریم که گسترش شهرنشینی، ایجاد عرصه‌های جدید اشتغال، تغییرات جمعیتی شدید، گسترش تکنولوژی، گسترش مراکز دانشگاهی و در نتیجه، افزایش فزاینده‌ی تعامل با افرادی خارج از محورهای خانوادگی و خویشاوندی و نظایر آن، نیاز به اعتماد را در سطوح و ابعاد جدید زندگی اجتماعی جدی‌تر ساخته است. هم‌چنین شرایط حاکم بر فضای زندگی شهر از جمله مراکز دانشگاهی و به‌ویژه خاص‌گرایی عملاً مانعی برای گسترش اعتماد در بین بخش عمده‌ای از قشرها و لایه‌های اجتماعی ایجاد کرده است.

در نهایت از داده‌های پژوهش نتیجه می‌گیریم که با توجه به سطح متوسط رو به پایین اعتماد اجتماعی در میان دانشجویان دختر، به‌طور روزافزونی از فعالیت و مشارکت دختران در جامعه کاسته می‌شود و به سمت طرد بیش‌تر دختران در جامعه و دانشگاه می‌گردد؛ بنابراین مطالعه‌ی حاضر پیشنهاد می‌کند جهت جلوگیری از کاهش اعتماد اجتماعی در جامعه، برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران توجه هر چه بیشتر به روابط اجتماعی در جامعه داشته باشند.

فهرست منابع:

- ازکیا، مصطفی و غفاری، غلامرضا (۱۳۹۲). توسعه‌ی روستایی با تأکید بر جامعه‌ی روستایی ایران، تهران: نشر نی.
- امیرکافی، مهدی (۱۳۷۵). اعتماد اجتماعی، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی، دانشکده‌ی شهید بهشتی.
- اینگلهارت، رونالد (۱۳۷۳). تحول فرهنگی در جامعه‌ی پیشرفته‌ی صنعتی، ترجمه‌ی مریم وتر، تهران: انتشارات کویر.
- چلبی، مسعود و امیرکافی، مهدی (۱۳۸۳). "تحلیل چند سطحی انزوای اجتماعی"، مجله‌ی جامعه‌شناسی ایران، دوره‌ی پنجم، شماره‌ی ۲، تابستان.
- ذوالفقاری، ابوالفضل؛ سپهوند، حجت؛ دریکوند، خدانظر و امام جمعه، فرهاد (۱۳۹۲). "عوامل مؤثر بر میزان اعتماد اجتماعی دبیران متوسطه‌ی شهر خرم‌آباد"، فصلنامه‌ی علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی، شماره‌ی ۶۰، بهار.
- زتومکا، پیوتر (۱۳۸۴). اعتماد یک نظریه‌ی جامعه‌شناختی، ترجمه‌ی فاطمه گلایی، تبریز: نشر ستوده.
- شارع‌پور، محمود (۱۳۸۳). ابعاد و کارکردهای سرمایه‌ی اجتماعی و پیامدهای حاصل از فرسایش آن، مجموعه‌ی مقالات بررسی مسائل و آسیب‌های اجتماعی ایران، تهران: انتشارات دانشگاه پیام‌نور.
- فوکویاما، فرانسیس (۱۳۸۴). سرمایه‌ی اجتماعی و جامعه‌ی مدنی، مجموعه‌ی مقالات سرمایه‌ی اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه، ترجمه‌ی افشین خاکباز و حسن پویان، تهران، نشر شیرازه.
- فیروزآبادی، سید احمد؛ حسینی، سید رسول و قاسمی، روح‌الله (۱۳۸۹). "مطالعه‌ی شاخص‌ها و رتبه‌ی توسعه‌ی اجتماعی در استان‌های کشور و رابطه‌ی آن با سرمایه‌ی اجتماعی"، فصلنامه‌ی رفاه اجتماعی، شماره‌ی ۳۷، تابستان.
- قدیمی، مهدی (۱۳۸۶). "بررسی میزان اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین دانشجویان دانشگاه‌های زنجان"، پژوهشنامه‌ی علوم انسانی، شماره‌ی ۵۳، بهار.
- کتابی، محمود؛ ادیبی‌سده، مهدی، قاسمی، وحید و صادقی ده‌چشمه، ستار (۱۳۸۹). "سنجش اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در مراکز شهرستان‌های چهار محال و بختیاری"، مجله‌ی جامعه‌شناسی کاربردی، شماره‌ی پیاپی (۴۰)، شماره‌ی چهارم، زمستان.

گیدنز، آنتونی (۱۳۸۷). پیامدهای مدرنیت، ترجمه‌ی محسن ثلاثی، چاپ دوم، تهران: نشر مرکز.

محسنی تبریزی، علیرضا و شیرعلی، اسماعیل (۱۳۸۸). "عوامل مؤثر بر اعتماد دانشجویان ایرانی خارج از کشور (مورد پژوهی: دانشگاه‌های کشور آلمان)"، فصلنامه‌ی پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره‌ی ۵۲، تابستان.

معیدفر، سعید و جهانگیری، پرویز (۱۳۸۸). "اعتماد اجتماعی تعمیم‌یافته و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن (مطالعه‌ی موردی: شهر ارومیه)"، دانشنامه‌ی علوم اجتماعی، شماره‌ی ۱، مهر.

میزتال، باربارا (۱۳۸۰). "اعتماد در جوامع مدرن، کنکاشی در اصول نظم اجتماعی"، ترجمه‌ی ناصرالدین غراب، نمایه‌ی پژوهش، شماره‌ی ۱۸، تابستان.

وثوقی، منصور و آرام، هاشم (۱۳۸۸). "بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهر خلخال"، پژوهش‌نامه‌ی علوم اجتماعی، شماره‌ی سوم، پاییز.

Flexon, J. L, Lurigio A. J. (2009). "Exploring the dimensions of trust in the police among Chicago juveniles", *Jornal of Criminal Justice*, Volume 37, Issue 2, pp. 180-189.

Johasson, S. & et al (2009). Trust and Religion: Experimental Evidence from Rural Bangladesh, *Economica*, 76.

Kursunoglu, A. (2009). An investigation of organizational trust level of teachers according to some variables, *Procedia Social and behavioral science*, pp 915-920, www.science direct.com.

Putnam, R. (1993). *Making democracy work civic traditional in modern Italy*, princeton: princeton University press.